

Bárány Erzsébet – Bárány Béla – Gazdag Vilmos (szerk.):
Ukrán irodalmi antológia 1. A kezdetektől a XIX. század közepéig
Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022, 188 p.

Bárány Erzsébet – Bárány Béla – Gazdag Vilmos (szerk.):
Ukrán irodalmi antológia 2. A XIX. század közepétől a XX. század elejéig
Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022, 224 p.

Bárány Erzsébet – Bárány Béla – Gazdag Vilmos (szerk.):
Ukrán irodalmi antológia 3. A XX. század
Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022, 122 p.

LIBÁK NATÁLKA¹ – PÓSZE ANDREA²

Az ukrán nyelv oktatásához használt tantervek a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban alapvetően az ukrán oktatási rendszerhez igazodnak, nem igazán veszik figyelembe a tanulók anyanyelvét (magyar) és a kulturális sajátosságait. A tantervek tartalmazzák az ukrán nyelvtanulás célkitűzéseit, valamint a fejlesztendő kulcskompetenciákat. A tanárok és diákok számára szükséges módszertani anyagok, például tankönyvek és egyéb kiegészítő anyagok, általában az oktatási intézményektől és az oktatási minisztériumtól származnak. Mivel ezek a módszertani anyagok igen hiányosak a magyar iskolák számára, így minden, ami megjelenik, segíti az oktatókat az ukrán nyelv hatékonyabb tanításában és a diákokat a tanulási folyamat elsajátításában. Még nyelvből találunk is elvett segédanyagot, de irodalomórakon nehéz helyzetben vannak a tanárok, főleg ha nem beszélik a magyar nyelvet, hogy le tudják fordítani a fontosabb tananyagot. Mint tudjuk, az irodalomnak is nagy szerepe van a jellem fejlődésében.

¹ LIBÁK NATÁLKA
tanszéki docens
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék
libak.natalka@kmf.org.ua

² PÓSZE ANDREA
főiskolai docens
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék
Nyíregyházi Egyetem
Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
pevse.andrea@kmf.org.ua

Az irodalmi művek jelentős hatással lehetnek a tanulókra számos szempontból. Elsősorban meg kell említenünk a nyelvi készségek fejlődését – az irodalmi művek olvasása hozzájárulhat a nyelvi készségek fejlesztéséhez. Az irodalom sokszor gazdag nyelvi szerkezeteket, kifejezéseket és szókincset tartalmaz, ami segíthet a tanulóknak abban, hogy gazdagabb és sokoldalúbb nyelvi készségeket szerezzenek. Az irodalmi karakterekkel való azonosulás és az együttérzés elősegítheti az empátia és szociális készségek fejlődését, az érzelmi intelligencia fejlesztését. A különböző karakterek és történetek megértése segíthet a tanulóknak abban, hogy érzelmileg intelligensebbek legyenek, és jobban megértsék mások helyzetét. Vagyis segíthet az érzelmi intelligencia fejlesztésében, ami fontos az élet minden területén. Az irodalmi művek általában belehelyezik az olvasót más kultúrába, időszakba vagy társadalmi környezetbe. Ez növelheti a tanulók kulturális tudatosságát és megértését, ami a tolerancia és a tisztelet kialakulásához vezethet más kultúrák vagy életmódok iránt. Fontos kiemelni a kognitív fejlesztést. Az irodalmi művek sokszor összetett témákat, karaktereket és cselekményeket tartalmaznak, ami kognitív kihívások elé állíthatja az olvasót. Az irodalomhoz való hozzáállás fejlesztheti a kritikai gondolkodást, a problémamegoldó képességet és az analitikus készségeket. Egyes diákok számára az irodalmi művek inspirációt nyújthatnak és növelhetik az olvasás iránti motivációjukat. A megfelelő választott irodalmi művek izgalmasak lehetnek és az olvasás iránti érdeklődést keltik fel.

Fontos megjegyezni, hogy minden tanuló egyedi, és az irodalmi művek hatása eltérő lehet személyenként. De ami a legfontosabb, hogy ezek a szempontok csak úgy tudnak érvényesülni, ha az irodalomórán a tanult művek érthetők és értelmezhetők. Vagyis nem ütközhet nyelvi akadályokba. De mivel a magyar tannyelvű iskolások Kárpátalján sok esetben nem rendelkeznek megfelelő szintű ukrán nyelvtudással, így az ukrán irodalmi művek értelmezése lehetetlen számukra.

A kárpátaljai magyar anyanyelvű tanulók irodalomtanításának folyamatában fontos helyet foglal Bárany Erzsébet, Bárany Béla és Gazdag Vilmos szerkesztésében megjelent háromkötetes antológia: *Ukrán irodalmi antológia 1. A kezdetektől a XIX. század közepéig, 2. A XIX. század közepétől a XX. század elejéig, 3. A XX. század.* A kiadvány értéke abban rejlik, hogy a legjelentősebb ukrán irodalmi művek magyar fordításai találhatók meg benne. Mindhárom rész külön irodalmi korszakot ölel fel.

Tekintettel arra, hogy a legtöbb magyar ajkú gyerek az iskolában hallja először az ukrán nyelvet, már az elemi iskolában nehézségekbe ütközik az államnyelv elsajátítása során. Mindez csak fokozódik, amikor 5. osztálytól kezdve a tanulók nyelvtanközpontú oktatásban részesülnek heti 2-3 tanórán, illetve az ukrán irodalmi művek elemzését kell végezniük heti 2 tanórán. Ehhez – természetesen – az irodalmi műveket eredetiben, vagyis ukrán nyelven kell elolvasniuk és megérteniük. A felső osztályokban a művek mennyisége és terjedelme növekszik, nyelvezete bonyolultabb, a szakterminológia kizárólag ukrán nyelvű, az idegen eredetű, ritkán használt, regionális, elavult, nyelvjárási és szerzői szavak, egyéni szóalkotások és szófordulatok ukrán nyelvű magyarázattal vannak ellátva, mennyiségük néha meghaladja a tanulók befogadóképességének határát. Köztudott, hogy már a XIX. század közepétől

fordítottak ukrán irodalmi alkotásokat magyar nyelvre, azzal a céllal, hogy a magyar olvasók megismerhessék a szomszéd nép kultúráját, ezen belül az irodalmát is. Jelen ukrán irodalmi antológiásorozat, az ukrán irodalom kezdetétől a XX. századi irodalom időszakát öleli fel, azok magyar nyelvre lefordított alkotásait tartalmazza, amelyek az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményrendszerében is szerepelnek. Az irodalmi antológiát ajánljuk mindazoknak, akik iskolai keretek között tanulják az ukrán irodalmat, készülnek az emelt szintű ukrán érettségi vizsgára, érdeklődnek az ukrán irodalom iránt. A gyűjtemény megkönnyíti a művek megértését, illetve elemzését.

Az antológia első része az ukrán irodalom alkotásait tartalmazza a XIX. század elejétől a közepéig: egy ismeretlen és négy ismert szerző 13 műve található meg benne. Az 1. táblázat szemlélteti az 1. rész tartalmát.

1. táblázat

Ukrán irodalmi antológia 1. A kezdetektől a XIX. század közepéig

SZERZŐ	A MŰ CÍME
Ismeretlen szerző Невідомий автор	Ének Igor hadáról (<i>Слово о полку Ігоревім</i>)
Hrihorij Szkovoroda Григорій Сковорода	De libertate A tiszta lelkiösméret dicséreti (<i>Всякому місту звичай і права</i>)
Ivan Kotljarevszkij Іван Котляревський	Aineis (<i>Енеїда</i>)
Tarasz Sevcenko Тарас Шевченко	Osztovjanyenkóhoz (<i>До Основ'яненка</i>) Katerina (<i>Катерина</i>) Hajdamákok (<i>Гайдамаки</i>) Kaukázus (<i>Кавказ</i>) Álom (<i>Сон (У всякого своя доля)</i>) Baráti üzenet (<i>І мертвим, і живим, і ненародженим...</i>) Végrendelet (<i>Заповіт</i>) Nekem már mindegy... (<i>Мені однаково...</i>)
Pantelejmon Kulis Пантелеймон Куліш	A Fekete Tanács (<i>Чорна Рада</i>)

A második rész a XIX. század közepétől a XX. század elejéig terjedő alkotásokat tartalmazza. Ennek a résznek a tartalmát láthatjuk a 2. táblázatban.

2. táblázat

Ukrán irodalmi antológia 2. A XIX. század közepétől a XX. század elejéig

SZERZŐ	A MŰ CÍME
Ivan Necsuj-Levickij Іван Нечуй-Левицький	A Kajdas család (<i>Кайдашева сім'я</i>)
Ivan Franko Іван Франко	Himnusz (<i>Гімн</i>) Miért csak álmaim... (<i>Чого являється мені у сні</i>) Mózes (<i>Моїсей</i>) Zahar Berkut (<i>Захар Беркут</i>)

A harmadik részben a XX. századi ukrán irodalmi művek fordításaival ismerkedhet meg az olvasó. A művek felsorolását a 3. táblázatban mutatjuk be.

3. táblázat

Ukrán irodalmi antológia 3. A XX. század

SZERZŐ	A MŰ CÍME
Mihajlo Kocjubinszkij Михайло Коцюбинський	Elfelejtett ősök árnyai (<i>Тіні забутих предків</i>) Intermezzo
Leszja Ukrajinka Леся Українка	Contra spem spero Erdei rege (<i>Лісова пісня</i>)
Sztefanik Vaszily Стефаник Василь	A kökereszt (<i>Камінний хрест</i>)
Pavlo Ticsina Павло Тичина	Hárfákkal (<i>Арфами, арфами...</i>) Tudjátok, hogyan zizeg a hársfa (<i>Ви знаєте, як липа шелестить...</i>)
Mikola Hviljovij Микола Хвильовий	Menedék (<i>Я [Романтика]</i>)
Andrij Malisko Андрій Малишко	Dal a keszkenőről (<i>Пісня про рушник</i>)
Vaszil Szimonenko Василь Симоненко	Emberként jöttél világra (<i>Ти знаєш, що ти — людина</i>) Az anyaság hatyúi (<i>Лебеді материнства</i>)
Hryhir Tyutyunnyk Григор Тютюнник	Három madár egy fészekben (<i>Три зозулі з поклоном</i>)
Vaszil Sztusz Василь Стус	Uram, dühtől megtisztulva (<i>Господи, гніву пречистого...</i>)
Ivan Dracs Іван Драч	Ballada a napraforgóról (<i>Балада про соняшник</i>)
Dmitro Pavlicsko Дмитро Павличко	Két szín (<i>Два кольори</i>)
Lina Kosztenko Ліна Костенко	Szörnyű a szó, amikor magában hallgat (<i>Страші слова, коли вони мовчать</i>)

Összesen 19 szerző 34 művét tartalmazza az antológiák.

Fontos megemlítenünk az antológiákban szereplő irodalmárokat, műfordítókat is, akik az olvasók számára anyanyelvükön is olvashatóvá tették az ukrán irodalom legfontosabb alkotásait. Az első részben található művek fordítói: Képes Géza, Csanádi Imre, Garai Gábor, Weöres Sándor, Hidas Antal, Bojtár Anna. A 2. részben találhatók Forgács Balázs, Képes Géza, Majtényi Zoltán, Grigássy Éva, Koltai Sándor műfordításai. Az antológia 3. része tartalmazza Brodszky Erzsébet, Károlyi Amy, Kótyuk István, Grigássy Éva, Képes Géza, Nagy Tamás, Majtényi Zoltán, Marcsák Gergely, Nagy László, Csanádi Imre, Rónay György, Tandori Dezső, Kacsur Annamária irodalmi fordításait.

Az antológiák szerkezetét a logikus megformáltság jellemzi. Könnyen lapozható A4-es formátumának köszönhetően, valamint felosztásának köszönhetően könnyebben áttekinthető. Az előszóban a szerzők ismertetik az ukrán irodalom oktatásának

jelenlegi helyzetét a magyar tannyelvű iskolákban. Terjedelmét tekintve a második kötet a legnagyobb – 224 oldal, az első kötet – 188 oldal, a harmadik – 122 oldal.

A Bárány Erzsébet, Bárány Béla és Gazdag Vilmos által szerkesztett, háromkötetes irodalmi antológia kétségtelenül felkelti az olvasó érdeklődését az ukrán irodalmi alkotások iránt, és könnyebbé teszi elemzésüket, megértésüket.

Véleményünk szerint az irodalmi antológiásorozat hasznos lehet a magyar tanulók és tanáraik számára az irodalomórákon Kárpátalján, ugyanakkor nélkülözhetetlen segédeszköz lehet a magyarországi ukrán szakos felsőoktatási képzésben is a hallgatók tanulmányainak kezdeti szakaszában.